

Y. Khodakivska, Associate
Taras Shevchenko National University of Kyiv

**ISSUES OF FORMATION
OF VERSIFICATION TERMINOLOGICAL SYSTEM
(FOR THE OPPOSITION "DOLNIK – PAUZNIK")**

The paper explores the history and interaction of terms "dolnik" and "pauznik" and traces the correlation of the term "pauznik" with pause verse theory. Inaccuracy of this theory and inappropriateness of the use of this term are emphasized. Contradictions in the use of terms in Ukrainian versification sources are shown.

Keywords: term, terminological system, dolnik, pauznik, accent verse.

УДК 821.133.1:82-34

Г. С. Чайківська, канд. філол. наук
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

**ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ
ДОСЛІДЖЕННЯ ЖАНРУ КАЗКИ
У СУЧАСНІЙ ФРАНЦУЗЬКІЙ ФІЛОЛОГІЇ**

Проаналізовано основні праці французьких науковців, присвячені різним аспектам дослідження жанру казки. Зібрані теоретичні розвідки об'єднано у дві основних категорії за хронологічним та тематичним критеріями. Виділено основні аспекти дослідження жанру казки, що стоять у центрі сучасної французької філології.

Ключові слова: жанр казки, сучасна французька філологія, фольклорна казка, авторська казка, критерії дослідження.

Здійснення джерелознавчого аналізу дослідження жанру казки у французькій філології дає змогу з'ясувати актуальність вивчення цієї наукової проблеми та спрямувати відповідні розвідки сучасних дослідників.

У європейській науці аналізу жанру казки передувало збирання та систематизація творів. Наприклад, у Німеччині збірник 156 усних народних казок братів Грімм, які вважаються фундаментами наукового збору фольклорних казок [25, с. 20]. У Франції відомим аналогом були казки Ш. Перро, засновані на народній традиції. Результати такого системного збирання у Франції можна умовно розділити на два періоди.

Із середини ХІХ до 20-х років ХХ ст. виходить спеціалізована періодика, присвячена вивченню фольклору загалом та казки зокрема: "Mélusine" (1877–1901 pp.) [17], "Revue d'Ethnographie et des Traditions Populaires" (1888–1914 pp.) [20] та ін. Можемо констатувати методичний процес збирання та вивчення народного фольклору.

Поль Сибійо, головний редактор журналу "Revue des traditions populaires" та автор збірки "Le Folklore de France", у 20-х pp. ХХ ст. проводить роботу на місцях [22; 23; 24]. Він збирає "бувальщини", казки, пісні, легенди, загадки, прислів'я та приказки, обряди, забобони, віршики з Франції та франкомовних країн початку ХІХ ст. Автор звертає увагу на народне походження текстів та на їхню усну природу. Всі елементи дуже скрупульозно систематизуються. Вони зібрані за тематичним критерієм: "Le ciel et la terre", "La mer et les eaux douces", "La faune" та інші. Кожна глава розділена на підрозділи: "Le ciel et la terre" складається із підрозділів "Les empreintes merveilleuses", "La nuit et les esprits de l'air", наприклад. Останні в свою чергу деталізуються в підкатегоріях.

У міжвоєнний період така робота зі збирання матеріалу уповільнюється, за винятком бібліографічних праць Арнольда Ван Женнепа [14]. Казки фігурують у рубриках розділу "Littérature populaire mouvante", що присвячені творам Ш. Перро, братів Грімм [14, с. 661–665].

За межами Франції у цей період виходять фундаментальні праці. У Фінляндії А. Аарне, систематизуючи величезний фольклорний матеріал, виводить поняття "казки-типу" [1; 2]: особлива наративна схема, досить стала сукупність мотивів, що може об'єднатись у різні твори за бажанням казкаря [26]. Праця включає також фольклор Європейських країн та Індії. Класифікацію А. Аарне доповнює та перекладає С. Томпсон [1; 2]. Виводяться типи казок за тематичним критерієм: казки про тварин, гумористичні казки, казки-формули. Класифікувати казки продовжує Х.-Й. Утер і видає у 2004 р. "The types of international folk-tales" [24].

Друга хвиля збирання казок припадає на післявоєнний період. П. Делярю та М.-Л. Тинез створюють національний каталог творів з 1870 р. [10]. Для кожного типу казок подається авторсь-

кий коментар, вихідна версія, наратологічний аналіз, перелік всіх зібраних версій казки та інвентар мотивів.

Зазначимо, що праці цього періоду спрямовані на особливості розповсюдження, мотиви та тематику, цільову аудиторію, і не піднімає питання авторства, особливостей розповіді казкаря. Ми також не знайшли у період до середини ХХ ст. праць, присвячених жанру літературної казки, а лише перспективі їхньої появи з корпусу фольклорної казкової традиції.

Французький дослідник Поль Флао продовжує вивчення народних казок, взявши за основу праці П. Делярю та М.-Л. Тинез. У своїй книзі "L'interprétation des contes" (1988 р.) [12] він розширює корпус казок, а також аналізує деякі авторські казки Ш. Перро та братів Грімм з точки зору зв'язку із народною традицією. Дослідник акцентує увагу на відбитку особистості автора та авторського стилю на творі. Він проводить міждисциплінарний аналіз казок, інтерпретуючи корпус текстів зі структуралістського та психоаналітичного аспектів, об'єднуючи результати інтерпретації у відповідні підрозділи ("Entre rêve et réalité" [12, с. 65–83], "C'est bien lui, c'est bien elle" [12, с. 151–195] та ін.).

Продовжуючи різноаспектне вивчення казок, Бернадетт Брікур у своїй книзі "La clé des contes" [6] зупиняється на інтертекстуальному, психоаналітичному, мотивному зрізах, відштовхуючись від жанрово-генетичної належності творів (лічилочки, коліскові, міфи, загадки).

У 2006 р. знаковим є вихід антології Женев'єв Массін'йон "Debouche a oreille: Anthologie de contes populaires français" [9]. У праці теж зібрано матеріал усної казкової традиції Франції середини ХХ ст. (1950–1960 рр.), які систематизовані у 15 категорій за критерієм географічного розповсюдження (материкова Франція та о. Корсика). Дослідниця акцентує увагу на особистості казкаря, яка досить відчутно може змінювати зміст твору [9, с. 7–15]. У народних казках систематично зустрічаються римовані пасажи, що мають своє функціональне навантаження для закарбування у пам'яті. А дослідник Ф. Флао називає такі віршовані вставки "наративними стрижнями" твору, оскільки залучає фантазію та експресивність казкаря та презентує вербальну поведінку персонажа [12, с. 37]. Ці елементи "диверсифікації"

є систематичними в авторських казках. Вони зустрічаються у формі замовлянь, магічних формул, пісенок чи вставних поем, молитов, листів, загадок.

Праці останніх десятиліть пропонують аналіз різних аспектів жанру літературної казки. Так, Анна Ено здійснює семіотичний та наратологічний аналізи художніх творів загалом та казки зокрема [15]. Вона трактує ізотопію як результат повтору схожих елементів тієї ж граматичної категорії (наприклад, "l'animalité" чи "l'humanité", що в тексті виражаються семантично суміжними елементами), або ж як заперечення заперечення ("elle est jolie" часто взаємозамінне із "elle n'est pas mal") [15, с. 71]. Згідно з позицією дослідниці, художні твори будуються на такій "ізотопічній зв'язності", що дає підстави для їхньої класифікації на статичні та динамічні. Казки належать до другого типу, оскільки до кінця твору встановлюється рівновага між добром та злом, виправляється злодіяння.

Психіатри та психоаналітики відкривають нові шляхи вивчення казок. Серед відомих французьких дослідників цього напрямку назвемо Б. Беттельхайма [5, с. 131]. Він вивчає роль казок у формуванні дитячої психіки та стверджує, що саме дитина знає, що може почерпнути із твору [5, с. 254]. Дитина не замислюється про вимисел та неправдоподібність, самостійно шукаючи свій смисл та свою правду у казці. Застосовується "асиміляція" казкових персонажів та реальних людей.

Дослідниця М.-Л. Фон Франц у своїй праці "L'Interprétation des Contes de fées" [13] розглядає казку (на німецькому казковому матеріалі) як прямий відбиток колективного несвідомого, відображення архетипів "в їхньому найпростішому, найлаконічнішому стані" [13, с. 9].

Ж.-К. Обайї присвячує своє дослідження міфоаналізу XII та XIII ст. [4]. Ці твори характеризуються наявністю чарівних елементів та міфологічної структури і походять саме від міфів, оскільки персонажі, їхні дії та магія керують світом. Автор визначає основні функції, дає принципову делімітацію жанрам казки та міфу та пропонує міфоаналіз 11 чарівних казок XII та XIII ст. ("*Yonec*", "*Lanval*", "*Bisclavret*" та ін.)

Знаковим у сучасній науці є той факт, що казка виступала об'єктом різноаспектного дослідження наукових конференцій у Франції в кінці ХХ ст. Так, у березні 1986 р., в університеті Бордо пройшла конференція на тему "Le Conte et sa utilisation thérapeutique" [7]. Наукові розвідки присвячені соціальним та ідеологічним аспектам казок [7, с. 17–25], текстовому аналізу конкретних творів у психотерапевтичному і психоаналітичному річищах [7, с. 37–43].

У лютому 1989 р. при Паризькому національному музеї народних мистецтв та традицій відбулась міжнародна конференція "Le Renouveau du conte" [17], де розкривались теми стану наукових досліджень казок країн-учасників, еволюція наукових пошуків у вивченні казок, їхні функції.

У червні 1996 р. університет міста Мец організував конференцію присвячену делімітації коротких літературних жанрів "La nouvelle de la langue française aux frontières des autres genres, du Moyen Âge à nos jours". Серед виступів були розвідки спрямовані на визначення жанрових меж казки (наприклад, у порівнянні з новелою) [16].

Коротким жанровим формам ХVIII–початку ХІХ ст., і казці в тому числі, була присвячена конференція "Anecdotes, Faits-Divers, Contes, Nouvelles 1700–1820" в університеті Ексетеру в вересні 1998 р. [8].

Серед сучасних досліджень ми знайшли роботи, присвячені особливостям авторського стилю конкретного казкаря. Проте ці праці – це переважно літературознавчий аналіз (мотиви, сюжети, зв'язок із народною казковою традицією). Найчисленнішими серед них є дослідження творів Ш. Перро. Так, М. Сімонсен досліджує належність деяких творів графині д'Онуа та Лепренс де Бомон перу Ш. Перро, здійснює аналіз народних та літературних джерел творів автора [25].

У праці М. Есколи "Marc Escola commente contes de Charles Perrault" [11] розкриваються особливості жанру казки загалом, вводиться поняття "narration enjouée", коли наратор дещо віддаляється від оповіді, спонукаючи читача до більш самостійного потрактування [11, с. 94–102].

Сучасний французький дослідник Т. Гіарарт у своїй монографії [19] подає твори із "*Les contes de ma mère l'Oye*" та доповнює їх власними коментарями про джерела тексту, листи та записи зі щоденників казкаря. Наприклад, серед джерел "*Griselidis*" науковець знаходить твори Бокаччо та Петрарки, які Ш. Перро намагається приховати.

Цикл праць присвячений філософській казці та творчості Вольтера. Ж.-Л. Тріттер у своїй праці "*Le conte philosophique*" [29] аналізує причини виникнення жанру у XVIII ст., природу "*merveilleux*" та "*fantastique*" у казковому тексті, вивчає еволюцію філософської казки до початку XXI ст. Дослідження "*Ingénu*" [3] П. Андро присвячене авторському стилю Вольтера та його однойменному твору у контексті всієї творчості. Приділена увага стилістичним прийомам сатири, іронії, природі комічного в його казках. Авторка так визначає місце філософської казки у творчому доробку Вольтера, як спосіб завуальовування його творчих та філософських позицій [3, с. 11]. Еволюцію ідеології Вольтера, висвітлену в його казках, аналізує Ж. Ван Ден Евель [30].

На початку XXI ст. зріс інтерес до творчості французьких казкарів, що підтверджують докторські дисертації, захищені у Франції нещодавно. Так, французька дослідниця І. Сарановська у 2011 р. захистила дисертацію в університеті Парі-Уест Нантерр "*Un passeur d'écriture: Pierre Griparietles traditions littéraires*" [21]. Дослідження присвячене творчості казкаря П'єра Гріпарі та зв'язку його творів для дітей із літературною традицією Франції, Росії, зокрема із творчістю Ш. Перро, П. Меріме, О. Пушкіна та ін. Вказуються особливості запозичень та авторські переробки літературних та народних традицій. Користуючись каталогом П. Делярю, І. Сарановська встановлює паралелі між різними версіями одного сюжету. Так, слов'янський сюжет казки "Могозко" має 40 версій у французькому фольклорі [21, с. 29].

Сучасна французька дослідниця Марі-Ев Теренті висвітлювала питання взаємовпливу художньої літератури загалом та авторської казки у Франції у 1829–1836 рр. Її дослідження, подане в дисертації "*Mosaïques: être écrivain entre presse et roman (1829–1836)*" (2000 р.), було розширене та опубліковане моно-

графічним виданням у 2003 р. [27; 28]. На сьогодні вона продовжує працювати над вивченням літературного процесу цього періоду. М.-Е. Теренті розглядає особливості написання та опублікування художніх творів письменниками цієї епохи, виходячи із культурно-соціального контексту у Франції: "комерціалізація" художньої літератури, конкуренція між періодикою і книжковими виданнями у 1829–1836 рр., особливості роману письменника-журналіста.

Отже, французька казка вивчається різнопланово, є актуальним явищем у сучасній французькій філології. Досить обмежена кількість наукових досліджень розкриває стилістичні, лінгвопоетичні, композиційні особливості авторської казки. Аналіз дослідженості жанру продемонстрував відсутність комплексного вивчення французької авторської казки саме під кутом зору її лінгвопоетичних особливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. *Aarne A.* The types of the folk-tale: [a classification and bibliography] / Antti Aarne; [translated and enlarged by Smith Thompson]. – Helsinki, 1928. – 279 p.
2. *Aarne A.* The types of the folk-tale: [a classification and bibliography] / Antti Aarne; [translated and enlarged by Smith Thompson]. – Helsinki, 1961. – 588 p. – (Second Revision).
3. *Andrau P.* L'Ingénu / Paule Andrau. – Rosny: Bréal, 2002. – 127 p. – (Collection Connaissance d'une oeuvre. Voltaire).
4. *Aubailly Jean-Claude.* La fée et le chevalier: [Essai de mythanalyse de quelques lais féeriques des XIIe et XIIIe siècles] / Jean-Claude Aubailly. – P. : Honoré Champion, 1986. – 148 p.
5. *Bettelheim Bruno.* Psychanalyse des contes de fées / Bruno Bettelheim: [traduit de l'américain par Théo Carlier]. – P. : Hachette. – 1976. – 512 p.
6. *Bricourt B.* La clé des contes / Bernadette Bricourt. – P. : Seuil, 2005. – 302 p.
7. *Contes:* [Eidolon, Cahiers du laboratoire pluridisciplinaire de recherches sur l'imagination littéraire (LAPRIL)] / [directeur Claude-Gilbert Dubois]. – Bordeaux: Université de Bordeaux III, 1986. – N°30. – 178 p. – (Actes du colloque du 13 au 15 mars 1986 à l'Université Bordeaux III sur le thème: le Conte et son utilisation thérapeutique).
8. *Coulet Hi.* Le récit court en France au XVIIIe siècle: Problèmes d'attribution et problèmes d'éditions // Anecdotes, Faits-Divers, Contes, Nouvelles 1700 – 1820: [Actes du colloque du d'Exeter, septembre 1998] / [avant-propos par Malcolm Cook]. – Bern, Berlin; Bruxelles; Frankfurt a.M.; N.Y.; Oxford; Wien: Lang, 2000. – Vol. 5. – P. 15 – 25, 302 tot. – (French studies of the eighteenth and nineteenth centuries).

9. De bouche à oreille: [Anthologie de contes populaires français] / [établie par Geneviève Massignon; postfacée par Nicole Belmont]. – P. : José Corti, 2006. – 417 p. – Collection "Merveilleux N° 30".
10. *Delarue P.* Le conte populaire français: [catalogue raisonné des versions de France et des pays de langue française d'outre-mer: Canada, Louisiane, îlots français des Etats-unis, Antilles françaises, Haiti, île Maurice, la Réunion] / Paul Delarue. [Tome premier; la correction des épreuves a été assurée par Mme Tenèze et M. Jean Paquie]. – P. : Editions Erasme, 1957. – 396 p.
11. *Escola M.* Marc Escola commente Les Contes de Charles Perrault / Marc Escola: [Essai et dossier] – P. : Gallimard, 2006. – 235 p. – Collection Foliothèque (No 131). – (Tome IV).
12. *Flahault F.* L'interprétation des contes / François Flahault. – P. : Danoël, 1988. – 314 p.
13. *Franz Von Marie-Louise.* L'interprétation des contes de fées / Marie-Louise Von Franz]. – P. : La Fontaine de Pierre, Dervy livres, 1987. – 239 p.
14. *Gennep Arnold Van.* Manuel de folklore français contemporain: [Bibliographie méthodique. Index des noms d'auteurs. Index par provinces] / Arnold Van Gennep. – P. : Picard, 1988. – 1078 p. – réimpression de l'édition de 1938 – (tome IV).
15. *Hénault A.* Les enjeux de la sémiotique / Anne Hénault. – [Avant-propos de A.-J. Greimas]. – P. : PUF, 2012. – 301 p.
16. La nouvelle de la langue française aux frontières des autres genres, du Moyen Age à nos jours: [actes du colloque de Metz, juin 1996] / [sous la direction de Vincent Engel et Michel Guissard]. – Ottignies: Quorum, 1997. – Volume premier. – 411 p.
17. Le renouveau du conte. The revival of storytelling: [actes du colloque international du 21, 22, 23, 24 février 1989] / [édité et introduction par Geneviève Calame-Griaule]. – P. : CNRS, 1991. – 449 p.
18. Mélusine. Revue de mythologie, littérature populaire, traditions et usages / [publié par Henri Gaidoz]. – P. : Librairie E. Rolland, 1890-91. – T. V. – N° 1-12. – 315 p. – (Consulté en version microfilm).
19. *Perrault Ch.* Contes: [Texte établi, présenté et annoté par Tony Gheeraert] / Charles Perrault. – P. : H. Champion, 2012. – 478 p.
20. Revue d'Ethnographie et des traditions populaires / [directeur, notes, Gustave Julien]. – P. : Société française d'ethnographie, 1927. – 8e année. – N° 29-32. – 301 p. – (Consulté en version microfilm).
21. *Saranovska Inna.* Un passeur d'écriture: Pierre Gripari et les traditions littéraires: thèse de doctorat: Langue et littérature françaises: [sous la direction de Claude Leroy] / Inna Saranovska. – Paris, Université Paris Ouest Nanterre la Défense, 2011. – 406 p.
22. *Sébillot P.* Le folk-lore de France: La faune / Paul Sébillot. – P. : Editions Imago, 1984. – 391 p.
23. *Sébillot P.* Le folk-lore de France: La mer et les eaux douces / Paul Sébillot. – P. : G.-P. Maisonneuve et Larose, 1968. – 498 p. – (Tome 2).
24. *Sébillot P.* Le folk-lore de France: Le cile et la terre / Paul Sébillot. – P. : G.-P. Maisonneuve et Larose, 1968. – 492 p. – (Tome 1).

25. *Simonsen M.* Perrault: contes: (Collection Etudes littéraires) / Michèle Simonsen. – P. : PUF, 1992. – 128 p.

26. *Soriano Marc.* Conte de fées / Marc Soriano // Encyclopaedia Universalis[en ligne] – Режим доступа: <http://www.universalis-edu.com/contes-de-fées/>

27. *Thérenty M.-E.* Mosaïques: être écrivain entre presse et roman (1829–1836): réécriture d'une thèse de doctorat / Marie-Eve Thérenty. – Paris : Honoré Champion, 2003. – 736 p.

28. *Thérenty M.-E.* Mosaïques: être écrivain entre presse et roman (1829–1836): thèse de doctorat nouveau régime: PA070012-littérature et civilisation françaises, UFR sciences des Textes et Documents / Marie-Eve Thérenty. – Paris: Université Paris VII Denis Diderot, 2000. – 716 p. – (version microfiche).

29. *Tritter J.-L.* Le conte philosophique / Jean-Louis Tritter; [Sous la direction de Bernard Valette]. – P. : Ellipses, 2008. – 169 p. – Collection "Thèmes et études".

30. *Van Den Heuvel J.* Voltaire dans ses contes: de "Micromégas" a "L'Ingénu" / Jacques Van Den Heuvel. – P. : Armand Colin, 1982. – 363 p.

Стаття надійшла до редколегії 12.04.16

Г. С. Чайкивская, канд. филол. наук
КНУ имени Тараса Шевченко, г. Киев

АНАЛИЗ ИССЛЕДОВАНИЯ ЖАНРА СКАЗКИ В СОВРЕМЕННОЙ ФРАНЦУЗСКОЙ ФИЛОЛОГИИ

Проанализированы главные работы французских исследователей, посвященные разным аспектам изучения жанра сказки. Собранные научные труды объединены в две общины категории по хронологическим и тематическим критериям. Выделены основные аспекты анализа жанра сказки в современной французской филологии.

Ключевые слова: жанр сказки, современная французская филология, фольклорная сказка, авторская сказка, критерии исследования.

G. S. Chaikivska, PhD
Taras Shevchenko National University of Kyiv

STUDIES CONCERNING THE GENRE OF THE TALE IN THE MODERN FRENCH PHILOLOGY

The analysis of the main studies of French scholars on the various aspects of the literary genre of tale is presented in the article. The sum of the analyzed theoretic works has been divided into two large categories according to the chronological and thematic criteria. The main aspects of analysis of the genre of tale in the modern French philology are distinguished.

Keywords: tale literary genre, modern French philology, folk tale, author's tale, criteria of the study.